

Część źródłowa

Źródło

Urodzony około 1495 roku Marcin Bielski, był polskim szlachcicem, a zarazem kronikarzem i poetą. W latach 20. i 30. XVI wieku wziął udział w kilku wyprawach wojennych przeciw Tatarom i Wołochom. Walczył między innymi pod Obertynem w 1531 roku. W *Sprawie rycerskiej* opisał rackie, czyli serbskie korzenie polskiej husarii.

Tytuł

Marcin Bielski, *Sprawa rycerska według postępku y zachowania starego obyczaiu Rzymskiego / Greckiego / Macedońskiego / y innych Narodow pierwszego y niniejszego Wieku / tak Pogańska iako y Krześcijańska / z rozmaithych Ksiąg wypisana / ku czytaniu y Nauce Ludziom Rycerskim pożyteczna*, k. 70r., Kraków 1569.

Tekst źródłowy

Racy albo Rascy (Słowacy¹ to byli z Rascyey² z Ruskiego narodu³) Ci napierwey do nas wnieśli obyczay służby żołnierskiej na Podole z drzewem⁴ a z Tarczą ieździć / ieszcze za Loisza⁵ / potim za Władzislawa⁶ Krolow Polskich y Węgierskich / ktorzy czynili⁷ z Litwą za Krola Loisza / a s Tatary za Władzislawa Krolow / od granic / Potym naszymy Polacy od nich obaczyli ich sprawę⁸ służąc s nimi / bo przed tym z kuszami ieździli / a z Rohatynami / kthore po prawey stronie pole siebie włoczyli / iednym końcem po ziemi / a drugi

¹ Słowacy – Słowianie.

² Rascya – Serbia.

³ Ruski naród – Rusini.

⁴ Drzewo – kopia.

⁵ Loisz – Ludwik Węgierski, król Węgier w latach 1342-1482, król Polski w latach 1370-1382.

⁶ Władzislaw – Władysław III Warneńczyk, król Polski w latach 1434-1444, król Węgier w latach 1440-1444.

⁷ Czynić – walczyć.

⁸ Sprawa – sposób szykowania się do walki; także szyk bitewny.

na lęku⁹ zawiesił / przeto ie zwali włocznie od włoczenia / od tegoż czasu ich obyczaiem ieżdżą ku potrzebie woienney z drzewem a Tarczą / porzuciwszy kusze / odprawiwszy Race / ktorzy szkody swoim czynili / sami żołnierską służbę przyjęli / po sześci złotych¹⁰ na Koń na czwierć roku im płacono / y szkody Końskie według Regestru¹¹ iako ktorego pisano / to iest / Strzelczy¹² siedm złotych / Kopianczy¹³: piętniaście / Tureckie trzydzieści.

⁹ Lęk – część siodła.

¹⁰ Złoty – jednostka obrachunkowa (nie moneta), równa 30 groszom.

¹¹ Regestr – rejestr.

¹² Koń strzelczy – koń strzelca. Konie niższej jakości niż konie kopijników.

¹³ Koń kopienczy – koń kopijniczy. Konie używane przez kopijników.

Źródło

W lutym 1574 roku, pod Krakowem, polska i litewska szlachta witała nowoobranego króla Polski, Henryka Walezego. Wydarzenie to uwieczniła francuska relacja.

Tytuł

Discovrs de l'entree et coronnement de Henry, à present Roy de Pologne, w: Discovrs de l'enterrement dv fev Roy Sigismond Devxiesme de ce nom, & de l'entree & coronnement d'Henry, à present Roy de Pologne. Extraict d'vnes lettres escriptes par vn gentil-hōme François, enuoyé par le Roy audit Pologne, karta B, Lyon 1574.

Tekst źródłowy

Le Ieudy 15. de Feurier, le Roy ayant couché à Balice maison du Palatin de Cracouie, distante de la ville d'vne lieüe & demye, se partit de là le lendemain de grand matin: & comme il en sortoit vindrent à luy par ordre les seigneurs de Pologne chacun avec sa troupe. Il n'ay peu encores sçauoir le nombre desdits seigneurs ny desdines troupes, sinon qu'on en compta trente deux qui pouuoiet estre de 300. cheuaux l'vne portant l'autre, tous armez, les vns à la Françoisise, les autres à la Reitre, la plus part à l'Hongaresque, qui est d'auoir vn heaume, vne maille, vne grand targue longue, qui couure l'homme, tellement qu'uon ne le peut veoir que par la teste, & vne fort grande lance de la longueur demye picque, & grosse a l'aduenant, mais creuse au dedans: la plus part ont des sonnettes à leurs cheuaux, lesquels ils couurent de peau d'ours ou de leopard: & accoustrent eux & leurs cheuaux de tant & si grandes plumaches, & d'ailes d'aigles rayees d'or si sort estendues que cela semble plus tost vn fantasmie, ou vne mascharade qu'vn homme de guerre: ioinct les longues banderolles qui sont en leurs lances, tellement que cela à fort grande monstre. leur musique sont trompettes, cors Sarrazzinois, qui ont le son comme d'vne cornemuse bien haute, & deux petits tabourins d'arain qu'vn homme porte à cheual deuant luy & les bat ensemble de deux mains.

Tłumaczenie

W czwartek 15 lutego król zatrzymał się na noc w Balicach¹⁴, w domu wojewody krakowskiego¹⁵, odległym półtorej mili¹⁶ od miasta, by wczesnym rankiem dnia następnego udać się w dalszą podróż. A gdy wyruszył, panowie polscy w szyku wyjechali mu na spotkanie, każdy ze swym pocztem. Nie wiem jeszcze, ilu owych panów było ani nie znam liczebności pocztów. Wiem tylko, że naliczono ich 32, z których każdy mógł być w 300 koni. Wszyscy uzbrojeni – jedni na modłę francuską, inni rajtarską, ale najwięcej po węgiersku, to znaczy: hełm, kolczuga, duża podłużna tarcza, która tak kryje człowieka, że widzi się tylko głowę, oraz niezwykle duża kopia o długości połowy piki i gruba, ale wydrążona w środku. Większość zawiesza dzwoneczki koniom, które okrywają skórą niedźwiedzia lub lamparta. Siebie i konie przyozdabiają mnóstwem dużych piór oraz złożonych orlich skrzydeł tak rozłożystych, że przypomina to bardziej fantazję [widziadło] lub maskaradę niż wojownika. Zawieszane na kopiach niezwykle długie proporce czynią z nich kolosalne monstra. Muzykę ich stanowią trąbki, saraceńskie rogi, których brzmienie przypomina bardzo wysokie dźwięki wydawane przez dudy, oraz dwa małe tamburyna z brązu [lub miedziane], które muzyk wiezie przed sobą na koniu, uderzając w nie obiema rękami¹⁷. (Tłumaczył Krzysztof Jagusiak)

¹⁴ Balice – wieś położona około 13 km na zachód od zamku królewskiego na Wawelu w Krakowie.

¹⁵ Wojewoda krakowski – Jan Firlej.

¹⁶ Mila polska – 7134 metry.

¹⁷ Opis ten wskazuje na tzw. łombaszki, czyli małe bębniaki sygnalizacyjne, wożone po obu stronach grzbietu końskiego. Podobne, lecz większe, były kotły, które również wożono po obu stronach końskiego grzbietu, lecz do uderzania w nie używano pałek.